

ERSEN ERSOY*
UĞUR ÖZTÜRK**

Umdetü'l-ahbâr'da Şair Biyografileri

The Biographies of Poet in the *Umdet-al-Ahbâr*

Ö Z E T

Bu makalede klâsik Osmanlı şairleri ve birkaç Kırım şairinin hayatı, edebî kişiliğini ve şiirlerini ihtiva eden *Umdetü'l-Ahbâr* isimli eser incelemeye alınmıştır. Eser her ne kadar 18. yüzyılda yazılmış bir tarih eseri olsa da II. Mehmed devrine kadar Osmanlı şairleri hakkında bilgiler içermektedir. Bu şairler Yıldırım Bâyezid dönemi şairleri: Süleymân Çelebi, Niyâzî; Süleymân Şâh dönemi şairleri: Ahmedî, Monla Hamza, Ahmed Dâ'î; I.(Çelebi) Mehmed dönemi şairleri: Ezherî, Cemîlî, Zihnî, Şeyhî, Kemâl-i Halvetî; II. Murâd dönemi şairleri: Hâkî, 'Atâyî, Fahhârî, Seyyid Nesîmî, Şâh Handân, Kemâl, Hümmâmî, Şîrâzî, Şemsî, Monlâ Hasan, Şafî, Za'îfî, Nedîmî, 'Arîf 'Alî'dir. Daha sonraki bölümlerde kısmî olarak Kırım şairlerinden ve Osmanlı sahası şairi Sabit'ten bahsetmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER

Umdetü'l-Ahbâr, Abdülğaffar b. Hasan, Kırım, Klâsik Osmanlı şiiri, biyografi.

ABSTRACT

In this article; a book named *Umdetü'l-Ahbâr*, that includes poems and biographies of classical Ottoman poets and several Crimean poets, is examined. This work is dated about 18. Century but it spans classical period and earlier times through the II. Mehmet era. The poets mentioned are as follows. In Yıldırım Bâyezid era: Süleymân Çelebi, Niyâzî. In Süleymân Şâh era: Ahmedî, Monla Hamza, Ahmed-i Dâ'î. In I.(Çelebi) Mehmed era: Ezherî, Cemîlî, Zihnî, Şeyhî, Kemâl-i Halvetî. In II. Murâd era: Hâkî, 'Atâyî, Fahhârî, Seyyid Nesîmî, Şâh Handân, Kemâl, Hümmâmî, Şîrâzî, Şemsî, Monlâ Hasan, Şafî, Za'îfî, Nedîmî, 'Arîf 'Alî. Finally some Crimean poets and Sabit, who is thought to be in Ottoman field of study, are partially mentioned.

KEYWORDS

Umdet-al-Ahbâr, Abdülğaffar b. Hasan, Crimea, classical Ottoman poetry, biography.

I. Giriş

Osmanlı ilk ve klasik dönem şairlerinin hayat hikayelerini yazmakta bir takım problemler vardır. Son dönemlerde bilinmeyen bir takım tezkirelerin mevcudiyetinin anlaşılması, tezkireler dışındaki kaynakların da değerlendirilmeye başlanmasıyla birlikte edebiyat tarihimiz hakkında yeni malumatlar ortaya çıkmaktadır. Klasik dönemde yaşayan şair biyografileriyle ilgili en önemli kaynaklar şairlerin kendi eserleri ve tezkirelerdir. Bunlardan başka muhtelif mecmualardaki bilgiler, arşiv kayıtları (ERÜNSAL 2008) ve kronikler de şairlerin hayat hikâyelerini

* Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. (ersenersoy@hotmail.com)

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı. (ugurozturk1299@hotmail.com)

hazırlama konusunda araştırmacılara yardımcı olabilecek kaynaklardır. Bu kaynakların mütâlaa edilmesiyle birlikte daha güvenilir ve detaylı bilgi edinilmesi mümkün olmuştur.

Edebiyat tarihi ile ilgili kaynakların başında biyografik eserler gelir. Bunlardan başka kroniklerde de şairlerin hayatları ile ilgili bilgi bulmak mümkündür. Nitekim Gelibolulu Âlî'nin *Künhü'l-Ahbar*'ı (İSEN 1994), Müminzade Hasib'in *Silkü'l-Leâl*'i, Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'si gibi tarihî eserlerde şairlerin hayat hikâyelerine de yer verilmiştir. Bu tip eserlerde şairlerin hayatları hakkında bilgiler bulunduğu gibi şairlikleriyle ilgili değerlendirmeler de yer almaktadır. Kendisi aslında bir tarih eseri olup şairlerle ilgili biyografik kayıtlar içeren başka bir eser de *Umdetü'l-Ahbar*'dır.

Eserin müellifi olan Abdulgaffar b. Hasan Kırımî, babasının kadılığı sırasında Kırım'da Kara Su Bazar Bulğanak suyu üzerinde bulan Sefa Konrat köyünde doğmuştur. 1123 (1710) tarihinde Prut muharebesinde kırk bin kişilik bir kuvvet ile katılmış olan II. Devlet Giray'ın ordusunda Abdulgaffar Efendi de bulunmuştur. 1124 (1711) tarihinde Rusların Kalmuklarla birleşerek Kuban üzerine yürüdükleri Kırım'da duyulunca II. Devlet Giray Han, Kuban tarafına bir ordu göndermiş ve Abdulgaffar Efendi bu orduda da yer almıştır. Gençliğinde hep savaşa katılan Abdulgaffar Efendi sürekli hanlık hizmetinde yer almıştır. Abdulgaffar b. Hasan Kırımî, Selim Giray Han'ın kalgalığında[veliahtlığında] kadısı ve yakını iken hanlığı döneminde bazı kimselerin hasetliğine uğramıştır. Yazarın ifade ettiğine göre kendisi ulemadan olup, 1157 (1744/45)'de Kırım Hanı olan Selim Giray b. Kaplan Giray'ın hiddetine uğrayarak önce çiftliği olan Sefa Konrat köyüne, oradan Kansu kasabasındaki evine, oradan da Soğucak Kalesine sürülmüştür.

Abdulgaffar b. Hasan, eserini Soğucak Kalesinde sürgünde olduğu sırada 1160/1747 yılında [Sultan Mahmud b. Mustafa zamanında] yazmıştır (KIRIMLI 1933: 243-246). *Umdetü'l-Ahbar* (*Umdetü't-Tevarih*) adlı eserin bilinen tek adet nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2331 numarada kayıtlıdır. Eserin 1343/1924-1925 yılında matbu basımı yapılmıştır (ASIM 1343). Ayrıca eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır (DERİN 2007). Bu iki çalışmada yalnızca 12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Kırım Hanları kısımları ele alınmış ve bu kısım-

larda Zihnî Efendi ile Feyzî'den, Osmanlı sahası şairleriyle ilgili olarak da sadece Kırım Hanları kısmında Sâbit'ten bahsedilmiştir. Eserin bazı kısımlarının eksik olduğu belirtilmektedir (KIRIMLI 1933: 244; DERİN 2007: 23). Kırımî, eserinde Latîfî ve Âşık Çelebi isimlerini de kaynak olarak zikreder. Şair biyografileri ile ilgili kısımda her ne kadar Gelibolulu Âlî'den bahsetmese de onun eserinden büyük ölçüde faydalanmıştır. Eser, örnek alınan Kühü'l-Ahbar ile şairlerin sıralanış şekli ve hayat hikâyeleri bakımından benzerlik gösterir. Özellikle Osmanlı sahasındaki klasik şairler hakkında verilen bilgiler Gelibolulu Âlî'in Kühü'l-Ahbar'ından alınmıştır. Müellif şüphesiz bu şairlerin seçiminde ve verilen örneklerde Gelibolulu Âlî'yi örnek almıştır.

Umdetü'l-Ahbar'ın (285a) nolu varakta Yanık Kalesi fethedildikten sonra Sumbur'da konaklayan ordudan bahsederken Feyzî ve Zihnî gibi Kırım şairleri anlatılmıştır. Devam eden kısımlarda müellifin bizzat tanıdığı ve övgüyle bahsettiği Sâbit hakkında bilgiler yer alır. Sâbit'in bilinen bir özelliği olan az konuşmasından bahsetmiş ve kaleminin güçlü olduğunu söylemiştir. Sâbit'in II. Süleyman zamanında Avusturya seferine çağrılan Kırım Hanı Selim Giray adına Selîm-nâme [Zafer-nâme] yazdığı belirtilmektedir. Her ne kadar metinde söz edilen sefer Kaçanak seferi olsa da aslında Sâbit eserini Selim Giray Hanın Prekop seferi için yazmıştır (AKÜN 2008: 351). Kırımî, Sabî'tin bu eserini zafer üzerine o dönemde yazılan eserler içinde en güzeli olarak değerlendirir.

Müellif, eserini hazırlarken pek çok kaynaktan yararlanmışır. Eserde yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklardan da istifade edilmiştir. *Umdetü'l-Ahbâr*'da kullanılan kaynaklar şunlardır:

Tefsîr-i Beyzâvî, Risâ'il-i Tefsîr-i Keşşâf, Şâh-nâme-i Firdevsî, Cihan-nümâ, İbn Şahna'ın Ravzatü'l-Menâzır'ı Ravzatü's-Safâ, Mürûcu'z-Zeheb, Takvimü'l-Büldân li Sultan 'Umâdüddîn Hamevî, Zübdetü't-Târih, Kühü'l-Ahbâr-ı 'Âli, Tarih-i Hezârfen Hüseyin Efendi, Lutfi Paşa Tarihi, Tarih-i Süheyli-i Mısırî, Tarîhü'n-Nizâm-ı li'l Beyzâvî. Târih-i Dost-ı Sultan-ı Özbeki, Târih-i Abuşka-yi Cengizî, Târih-i Cihan-gûşa-yı La'lilyü'l-Yezdî, Târih-i Hind-yâbî, Târih-i Mîr-Hond, Târih-i Kutlu Boğa, Târih-i Abuşka, Tarih-i Taberi, Cem'iyât-ı Hayrû'd-din-zâde Muhammedü's-Şîrînî, Ahmed Han Özbekî'nin tahrir ettikleri, El-hac Cantemür Beğ'den rivayetler, El-hac Murtaza Mirza'dan rivayetler, Hı-

tay Kabilesinin ser-defteri olan meşhur Seyyid Ali nakli (DERİN 2007: 23-24; ASIM 1343:6-7; KÖPRÜLÜ 2007: 365-366).

Müellifin bu kitabı dışında iki eseri daha vardır. Bunlar; Hadis-i Erbâ'in Şerhi ve Mecmû'a'dır (BURSALI 1990: 33; BABINGER 1967: 306).

Umdetü'l-Ahbar'da yer alan Osmanlı sahası şairleri, padişahların hükümdarlıkları sırasına göre anlatılmıştır. Önceden de belirttiğimiz gibi müellifin bu sıralamada Gelibolulu Âlî'nin eserindeki gibi sıralama izlediği görülmektedir.

II. Metin

(185a) 'Aşr-ı Yıldırım Şu'arâsı: 'Osmân Gâzî ve Orhan ve Sultân Murâd 'aşırlarında şu'arâdan bir kimse zühür itdüğü mesmû' degüldür. Mücerred kaba şaba Varsağı-güylar ve Türkmânî türkilër şöhetde idiler. Zîrâ cümleleri Türk ve Tatar ve gâziler olup sipâh-ı Rûm ise evlâd-ı kefereden gelme olmağla şî'r ü inşâ ve mezâyâ bilmezler idi. 'Aşr-ı Bâyezîdde Timur ile 'Acemden şu'arâ vü zurefâ gelüp ol 'ilme rağbet olındı bunlardan ibtidâ (185b) zühür eyleyen.

Nâzım-ı Mevlûd-i Resûlullâh Süleymân Çelebidir ki: 'Aşr-ı Sultân Yıldırımında dîvân-ı Hümâyün ağası olup anuñ fevtinden şoñra Burusadaki Sultân Bâyezîd câmî'i imâmı oldu. Ol vakitte eş'âr-ı belâgat-şi'âra diyâr-ı Rûmda rağbet olmayup ancak şî'r ü inşâ diyâr-ı 'Aceme intimâ olmağla mezkûr Süleymân Çelebi ol vakte göre belîg-i nükte-dân ve şâ'ir-i feşâhat-beyân 'add olunup 'aşrında yektâ bulunmağla her vech-ile şî'r ü feşâhat ile engüşt-nümâ olmuşlar ve fî nefsi'l-emr şalâh ü diyânet ü i'tikâdda da metâneti olmağla *Tezkire-i Monla Latîfide* rivâyet olunduğı üzre Burusada câmî-i kebîre bir vâ'iz gelüp va'az ider. "*Lâ nüferriku beyne ehadin min-rusulih*"¹ âyet-i kerîmeyi tefsîr eşnâsında dir ki "İşbu âyete göre Hâzret-i Muḥammed 'aleyhi's-selâm Hâzret-i 'İsâdan efdal dinilmek ve sâyir enbiyâdan daḥı cümle berâberdür deyü tefevvüh idicek zümre-i 'Arabdan bir merd-i dîn-i pür-edeb şabr u taḥammülü meslûb olup kürsî yanına varur. "Ey câhil-i bî-'iz'ân kürsî-i va'z saña mekân degüldür. Aşağı in. Nâsiḥ u mensûḥdan bî-ḥabersin "*Tilke'r-rusûl*

¹Ayet: "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler)."II. (Bakara) 285 (KARAMAN vd. 2009: 48).

*fedđalnā ba'dahum'alā ba'din*² naşş-ı nāsıhı bilmezsin deyü" vā'iz ile mücadele ider. Ammā 'avām-ı nās vā'izüñ 'azm-i şān ve 'imāme ve ferāce-i 'unvānına nazaran 'Arab'a iltifāt itmezlerlignin ol ğayūr-ı dīn muhibb-i sādık-ı Resülü's-şakaleyn olmağla yedi kerre diyār-ı 'Arab ve Şām ve Halebe sefer ider. E'imme-i dīn-i Muḥammediden müte'addid mekātīb ve fetāvā getirür. Halkuñ i'tikādını kelām-ı felsefiyye ile taḥvile cehlen ve yāhūd 'amden tekellüm iden şahş-ı cāhil rücū' ve tevbe itmezse katli vācibdür deyü ve katli itmezler ise diyār-ı Rūma ğazā ve cihād olunmağ ümmet-i Muḥammede lāzımdur deyü ibrāz-ı fetvā idicek 'ākıbet vā'iz-i dālālet-i mevā'iz ile 'Arabuñ beynini taḥliye iderler. 'Arab teklīf-i rücū' itdükde 'inād ve mükāberede ısrār idicek cāmi' öñinde 'Arab vā'iz-i merķümü kaşşāb koyun zebḥ ider gibi zebḥ ve katl ider. Çünki işbu ḥālātı mārru'z-zikr Süleymān Çelebi müşāhede ider. Qalbine te'sīr-i küllī olur ki Ḥazret-i Resül-i Ekreme ümmet olıcağ böyle gerek. Bārī bende işbu rütbe ğayret yok ise bārī mevlūd-i nebiyyu-llāhı nazm idecek miķdār ve yüz biñde bir na't-ı pākini edā idecek qadar kudret-i 'ilmiyyem vardır deyü ḥulūş-ı derün-ı şafā-maḥrūn ile mevlūd nazm ider. Ancak ve inşāf budur ki 'İlme-llāhu Te'ālā mukteżā-yı ḥulūş üzre nazm itdüğü mevlūdı maḥbūl-i dergāh-ı Rabb-i Vedūd olmuşa beñzer ki cemī'-i bilād ve emşārda şöhreti artuğ ve bu qadar mevlūd kitāblarınıñ üzerine müreccaḥ ve fāyıkdur. Cemī'-i kevākibüñ burūc-ı şerefe iktirānı vaḥt-i sa'īdinde (186a) vuķū' bulmuş ola. Her sene cemī'-i bilād-ı İslāmiyyede mevlūd-ı Süleymāniyye mecālis ve mehāfilde oқunup ümmet-i Muḥammedüñ ḳulübına külliyet ile te'sīr ider. Ve bu qadar mevlūd-ı manzūme ki her biri nazm-ı dil-küşā ile tanzīm olunmuş iken ne oқunur ve ne ele alınur. Mevlūd-ı Süleymāniyye güyā ki ta'līm-i Rūḥ-ı Qudsī ile nazm olunmuşdur. Mezbūr Süleymān Çelebi ol vaḥt-i mü'eşşirde işbu beyti nazm eylemişdür.

Beyt:

Ölmeyüp 'İsā göge bulduğı yol
Ümmetinden olmağ-içün idi ol³

² Ayet: "O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık" II. (Bakara) 253 (KARAMAN vd. 2009: 41).

³ PEKOLCAY 2005: 58/85

Niyāzī: Bu daḥı Burusevī yāḥūd Ḳaramānīdūr. Şu‘arā-i Rūmuñ ḳudemāsından Aḥmedī, Şeyḥī ve Aḥmed Paşa gibi pīşvāsındandır. Sultān Bāyezīd devrinde gelmiş ve medḥ-i sultān ile eş‘ār ve ḳaşāyid nazm idüp vaḳtini geḳürmiş vaḳtine göre şā‘ir-i siḥr-beyān ‘add olunmuşdur. Lisān-ı şelāsede dīvānları var idi. Fetret-i Timurda zāyī’ olup āsarı mün‘adim olmuşdur. Aḥmed Paşa ve sāyir pīşvā ba‘z-ı mezāyāyı bundan intihāb itmişdür. İşbu ebyāt Sultān Yıldırımı ihdā itdügi nazmlardandır.

Beyt:

Yıldırım Ḥān u Bāyezīdi’l-vaḳt
Ḥāmī’ü’l-mülkü māḥī’ü’l-a’dā

Dīger:

Tū Tehemten⁴-tenī Sikender-der
Tū Sikender-derī vü Dārā-rā⁵

Ve daḥı anuñ eş‘ār-ı nezāket-şi‘arındandır.

Beyt:

Zülfūñ gicesinde başuma gün toḡa bir gün
Taḥḳīḳ ise ger nükte-i el-leyletü ḥublā

Dīger:

Ebrūsı nice ḥācib ola ḥüsni bāḡına
Almuş iki ḥarāmīyi iki ḳucaḡına

SÜLEYMĀN ŞĀH BİN YILDIRIM ŞU‘ARĀSİ

188b) Eş-şöhret’ül-müteḳḳaddīmīn Mevlānā Aḥmedī’dir ki: Muḳaddemā Fenārī ve Ḥācī Paşa ile Mışırda Şeyḥ Ekmelden tekml-i ders itmişler ve ba’dehu şī’r ü inşāya mülāzemet ile tazıyī’-i vaḳt ve Süleymān Şāha ḥızmet ve muşāḥbeti-y-le iḥrāz-ı rütbet idüp birāderleri

⁴ “Tehemten: Tâ-yı müsennatla kelemzen vezninde. Rüstem-i Dâstân elkabındadır. Anifen manası beyan olundu. Başbuḡ ve serasker manasına gelir. Kulluk, ubudiyet ve itaat manasına da gelir.” (Mütercim Asım EFENDİ 2000: 757)

⁵ Sen Tehemten (Rüstem) vücutlu, İskender gibi asker saflarına sahip, İskender’in makamına ve Dara’nın görüşlerine sahıpsin.

Mevlânâ Hâmzavî yigirmi dört cildde olmak üzere *Hamzanâme* nâm kitâb-ı pür-hengâma cem' ve tedvîn idüp irtikâb-ı mâ-lem yüzlem idüp sâde-dil Türkmânlar ve bâ-ħuşuş sulţânları olan Şâh Süleymân hezârân iltifât-ı bî-kerân itmekle Aħmedî daħı *İskendernâme*yi yigirmi dört cildi bir kitâb-ı ıtnâb-ı intisâb nazm itmişdür. Lâkin nazmı ħalâvetden bîrûn 'avâmu'n-nâs meşrebine maķrûn olmağla şâħlarınuñ ġâyet maķbûli ve nedîm-dergâħ olmağla bâ'is-i mevşûli olup ikisi daħı altını avuç avuç almağla kâni' olmayup dâmen dâmen alurlar imiş. Şî'r ü inşası selâsetden müberrâ ve muħennâtdan mu'arrâ ve mücerred tazyı'-i evķât ve belki taşdı'-i eşrâf ve sâdât olmağla 'illet-i müstakiledür. Lâkin mükâlemesi şî'rine ġâlib ve letâfet ile ķulûbı câlib imiş. Mervîdür ki bir ġün Timûr-ı cihân-ġîr ile ħammâm zevķın iderler. Derûn-ı ħammâmı maħbûblardan baħş olunup kıymet-i bî-hemtâ ta'yinine mübâşeret olunup fulân oğlân fulân kıymete ve fulân fulâna deġer deyü söylendükde Timûr dir ki "Ben ne kıymete deġerem" didi ki muţâyebe ķaşdıyla "Ancaķ seksen 'aded dirheme müsâvâtuñ vardur" diyiceķ Timûr dir ki "ħaķ 'adl üzere taķvîm eylemeduñ kendimden ķat'-ı nazar peştemâlüm daħı ol bahâya deġer" dirken Aħmedî dir ki "Benüm daħı murâdum ancaķ peştemâldür senüñ vücûduña kıymet yoķdur" deyü zarıfâne cevâb virür ki eġer bâ'is-i ġâzab olur-ise tedâriķi mümkindür deyü mülâħaza ider. Zîrâ taķvîm-i muķavvimînden ħâric olan zât-ı ġirân-ķadrsin ki saña bahâ yetişmez ve ķadr u kıymetüñe ħazâyin-i dünyâ vefâ itmez dimeķ fikrin ider. Ammâ Timûr-ı şâħib-şu'ur incinmeyüp belki muţâyebeden ħazz idüp iħsân-ı firâvânına şâyân itdi dirler. El-ķışşa cemî'-i eş'âr u meşneviyyâtı sâde ve leţâyif ve zerâyifden âzâdedür. Bütün *İskendernâmesi*'nüñ âb-ı rûyı işbu beyitlerdür ki bākîlerin buña ġöre deyü kıyâs kâfidür. 'Aşık Paşa ve Molla Laţîfî cezâlet-i intimâ işâret ve îmâ itmişlerdür.

Nazm:

İ'tidâlınden 'udül itdi (189a) hevâ
ġitdi ġülden berg ü bülbülden nevâ⁶

⁶AKDOĖAN: e-kitap: 251-252 [dâsitân-ı muħârebe-i iskender bâ-leşķer-i şeyâtîn başlıġında]

Lâle vü gülden mu'arrâ oldı bağ
 Bülbülin 'işret-gehini tutdı zâğ
 Hâr-puştuñ hâr saklar cânını
 Tirligi döker semürüñ kanını⁷

Gerek te'lîf-i nazmına gerek dîvânında hâlâvet yokdur. Lâkin sâyir 'ulûm-ı fezâyiline söz yokdur. Hâcî Paşanuñ *Şifâsını* şerh ve beyân ve *Cemşid ü Hurşid* adlı bir kitâb dağı nazm idüp Süleymân Şâha ihdâ ve ihsân-ı bî-kerân ile engüşt-nümâ olmuşdur.

Monla Hamza: Bu dağı Aḥmedînüñ birâderi ve câmi'-i *Hamzanâme* olan jâj-hâyıların serveridür. Süleymân Şâhuñ muşâhib ve nedîmi meclis-i şâhânesine mahşûş olan yâr-ı kadîmi idügi işâret olunmuşdur.

(189a) **Aḥmed Dâ'î:** Bu dağı ol devrüñ şu'arâsından ve vilâyet-i Germiyânuñ kuzât-ı zürefâsından ve Süleymân Şâhuñ nüdemâsından olup *Ferruḥnâme* nâm bir risâle te'lîf ve nazm idüp ḥüsn-i iltifât bulmuşdur. Lâkin şi'ri pesen-dîde ve maḳbûl-i büleğâ-yı fesâhat-dîde olmayup ol 'aşra göre şöhret bulmuşdur. İşbu beyt-i sâde şâhid-i hâlidür.

Beyt:

Eger dilden gelen elden geleydi
 Gedâlar ḳalmayup sultân olaydı⁸

ÇELEBİ MEHMED DEVRİ ŞÂİRLERİ

(196b) **Ezherî:** Bunlar Akşehir didükleri ḳaşaba-i beyzâ ve bağ u bostânı çok olan mevzi'-i behcet-efzâdan olup terbiye-i bağ-ile yektâ ve zamîr-i dil-pezirî şükûfe-i gün-â-gün ile leṭâfet-peymâ ve Mevlânâ Enverî ve Şeyḫî ile hem-'aşr olan şu'arâdandır. Ve zamânına göre şi'r-i dilgüşâ ve vâktine lâyıḳ şu'arâ-i engüşt-nümâdan olmağla eş'arı okunur ve diñlenür imiş. İşbu beyt anuñdur.

Beyt:

Müdd-ile sîmi merd-i nâ-dânuñ
 Dâsı yokdur elinde dânanuñ

⁷AKDOĞAN: 56/8639.

⁸Ahmed-i Dâ'î'ye ait olduğı söylenen bu beyitin aslında Kemaloglı'ya ait olduğı ispat edilmiştir.(ÖZBOSTANCI 1991: 285/3311; ÖZKAN 1995: 358-359.)

Dîger:

Büriyāya şarılup şahrâda ditrer ney-şeker
Gel piyâzı gör ki kâat kâat arkasında câmesi

İşbu mısrâ'ı eger "Gül piyâzı gör ki kâat kâat câme-i rengîn giyer" deyü îrâd iderse münâsib ve rengîn olurdu deyü ba'z-ı büleğâ îrâd-ı kelâm itmişler.⁹

(196b) **Cemîlî:** Türk ve Tatar-istân şâ'irlerinden ve 'Alî Şîr Nevâyî tarzı peyrevlik ile neşv ü nemâ bulanlardandır. Lâkin kelâmında vezn ve kâfiyeden gayrı çokluk leâfet yokdur dimişler. Bu beyt anuñdur.

Beyt:

Olmasun ol encümen kim anda şahbâ olmaya
Olmasun şahbâ dañı ger bir dil-ârâ olmaya

(196b) **Zihnî:** Bunlar Şehzâde Sulţân Mehemmed bin Yıldırım Hân Kefe paşası iken defterdarı idi. Şî'ri haylî rengîndür ammâ sirķâ-i kelâm-ı büleğâ ile müttehemdür. Eger şâhibi çıkmaz-ise (197a) İşbu maţla' aña isnâd olunur.

Beyt:

Gerçi ki nigâruñ ruñı iki güle beñzer
'Âşıklarınuñ nâlesi de bülbüle beñzer

(197a) **Mevlânâ Şeyhî:** Mevlidi Kütâhiyye ve Hâķîm Sinân nâmında şöhret bulmuş şeyh-i şâhib-irfân ve mürşid-i ehl-i sülük aşşâb-ı bedî' ve beyân olan pür-iz'ândur. Gerçi şî'r ü inşâda bî-hemtâ ve 'ulüm-ı külliye ve cüz'ıyyede müsteşnâ idiler. Lâkin vaķt-i 'aşrları ŧulü'-ı âftâb-ı muħas-senât-ı bedî'ıyye nereden vâķî' olur iltifât itmezler ve bilmezler imiş ve elfâz-ı mühimme irâd itmişler. Bir kimse fehm ve vehme zâhib olmazlar imiş. Farazâ Şeyhî gibi kâmilden şudür iden kelâmı begenmezler-imiş. Ekşer ümerâ ve şî'r-şinâs 'add olunan fuşahâsı ancak sâde kelâma mâyil ve mücerred kelâm-ı mevzûn ve kâfiyesi olursa mâ-şâ-allâh kemâle vâşıl imiş deyü medħ iderler imiş. Şeyhî-i merķûm egerçi vüs'at ve kâbiliyyet fehm ü dirâyetde şâhib-i ķudret ise de "Kellimü'n-nâse bi-ķadri 'uķûli-

⁹"Gel piyâzı gör ki kâat kâat câme-i rengîn giyer" ifadesi Gelibolulu Âlî'nin eserinde geçer. bk. (İSEN 1994: 111)

him¹⁰ mefhūmunca elfāz-ı müvehhemen ictināb itmeyüp meşelā Sultān Murādı medh eşnāsında

Mısrā’:

Cihānuñ puştı devrānuñ penāhı¹¹

deyü bu maķūle nazm ĩrādını ‘ayb ‘add itmeyüp nazm itdükleri gibi ve ‘aşrında cevāhir-i kelām ve mezāyā-yı nazm-ı belġ-encāma iltifāt olmaduğundan diķkat itmezler imiş. Ekşer-i eş‘arı ilāhiyyāt ve tarġ-i taşavvufda olanlara hālet-baħş olacak hālāt ĩrād idüp bā-ħuşuş *Hüsrev ü Şirġin* hikāyesini nazm bahānesiyle merātib-i ‘āliyesini ve kemāl ü fazlı olan rütbe-i sāmiiyesini eş‘ar ile iş‘ar itmişdür. Hūlāşa-i kelām fuşāhā-i belāğat-encām iseler de müteķayyed degüller idi. Gerek Aħmedī ve gerek Şeyhī ve ba‘dehu gelen Aħmed Paşa ve Nizāmī feşāhat bilürler ammā ‘amele getirmezler imiş. Bi’l-cümle Şeyhī müşārün ileyh ‘aşrınıñ ser-āmedi ve mġr-i kelām-ı mü‘eyyedi olup şöhret bulmuşdur. Nice rağbet-i kelām-ı cezġl itsün ki mġr-i fermān-ı vilāyet-i Germiyān olan emġr-i salţanat-‘unvānları ġāyet ķabā-ţabġ‘at ve Ķubād-ţıynet olmağla Şeyhġnün eş‘ar ve ķaşāyidin fehm itmedüğünden kelām-ı mālāya‘niden uşanduk dir imiş. Mervġdür ki bir rustāyġ Tšrk mġn şā‘iri vezn ve ķāfiye nedšr bilmezlerden ve mezāyā-yı hafāyā-yı letāfet ne olduğın añlamazlardan iken dergāh-ı Germiyān oğluna gelšp işbu beyti ihdā eylemiş.

Beyt:

Benšm devletlš sultānum ‘aķġbatuñ hayġr olsun
Yedigšn bal ile ķaymak yšridšğšn çayır olsun

İşbu beyt-i bġ-nizām ve kelām-ı laķlaķa-encām Germiyān oğluna ġāyet maķbšle geçšp harġfe biñ ġuršş cāyize iħsān itmiş. Ve henšz bir hoşça kelām işitdšm bizšm Şeyhġ bilmezem ne söyler ve ne dimek ister deyš ol lafz-ı bġ-hšdeyi pesend itmiş. Şeyhġ-i derd-mend istimā’ itdškde ġāyet elem çeker ve bir vilāyetšn ekābiri ‘aķġbatı ‘aķġbetinden ve hayrı hayġrden fark itmeye. Anuñ yanıda hayġri çayır nšzhet-ğāh ‘add iden bencileyin harġfe ne ķadar dšş-nām olınur-ise sezādur dirler. (197b)

¹⁰Hadis: “İnsanlarla akılların derecesine göre konuşun” (ACLšNġ 1352 /1933: c. I./224).

¹¹TġMURTAŞ 1980: 27/701.

'Âşık Paşa tezkiresinden menkûldür ki Şehzâde Sulţân Mehemmed vak'a-i Timur ve sayir fitneler zühürından ötüri bî-tâb u t̄âkat olmağla 'âkıbet bir marâz-ı şedîde mübtelâ olar. Ol 'aşırda Şeyhî-i mezkûr fenn-i tıbda şu'ûrı vardır deyü ta'rîf olunur. Ve getirürler ve nabzına el ve kârüresini görür. Ve dir ki: "bu marâz ifrât-ı ğuşşa ve ğam ve râhatsızlıktan muzâ'if ve mudġam olmuştur bunun ilâcı ancak emn ü râhat ve aġbâr-ı meserretdür deyü yine ba'zı ma'cûnlar terkîbine mübâşeret esnâsında ba'zı bilâd ve kılâ'uñ feth ve teshîr ve ba'zı a'dâsı tedmîr olduğu aġbârı te'âkuben vürüd itmekle sulţâna sâ'aten-fe-sâ'aten şıġhat yüz tutar. Ve cism-i pâdişâhî rûh-baġş-ı İlâhî ile 'âfiyet bulur. Şeyhî'nüñ istihracı ve 'ilmü'n-nabzda istimzacı pesendide-i sulţân olup hekimbaşı iderler. Ve berâtına sekiz yüz akçe yazılı Tokuzlu nâm bir karyeyi tîmâr-ı hâş ihsân iderler. Ammâ tîmâr-ı mezkûruñ şâhib-i evvelleri Şeyhî ile çekişürler. Bir gün tîmârına giderken haşımları yolına gelüp bir kaç yerinden mecrûh iderler. Ve her nesi var ise yağmâ iderler. Derd-mend Şeyhî düşe kâlka âsitâneye gider. Ve tîmâr arar-iken bîmâr olduğunu arz ider. Hattâ *Cer-nâme* nâmıyla bir manzûme-i 'arz-ı hâl eylemiş. Ammâ işbu fi'l-i hayra dâl olacak kimse bulamaz. Ba'dehu *Cer-nâmenüñ* cîmi noġtasını taşhîfen üzerine yazar *Har-nâme* deyü tesmiye ider. Ve ba'dehu dâll-ı hayrı bulıcaġ bir dâl daġı ziyâde ider. *Hred-nâme* tesmiye ider. Pes sulţân-ı merġamet-'unvân haşm-ı güstâġları buldurup şer'â cezâları virilüp ve Şeyhî'nüñ zâyî'âtı daġı tazmîn itdürülür. Şeyhî-i merġûm nazm-ı Hüsrev ü Şîrînini 'aşr-ı Sulţân Murâdda İrâd ve mersûm idüp itmâmına 'ömri vefâ virmemekle ba'de fevtih hemşîre-zâdesi olan Cemâlî itmâm eylemişdür. Şeyhî'nün mürşid-i hidâyet-perveri Şeyh Hâcî Bayram-ı Anġaravîdür ki ġurġayı anlardan geymişdür ve çünki 'ilm-i tıbda daġı şu'ûrı olmağla göz marâzlarına kühl şatarlar imiş. Ammâ kendülerinüñ daġı gözlerinde 'illet var imiş. Bir gün bir ġarîf-i zarîf gelür. Bir aġçalık kühl alır. Ammâ iki aġça virür. Virür ki bir aġçasını kendü gözüne kühl için şarf deyü nâ-binâligini ta'rîz eylemiş. Ma'zûr ola ki Şeyhîyi bu kadar taġvîl ve itnâb ile beyâna intisâb olduğu şeyhü's-su'arâ olup *Hüsrev ü Şîrîni* maġbûl-i bülegâ olduğundan mâ-'adâ tarîġ-i taşavvufuñ müntehâlarından olduğu içündür.

(197b) **Kemâl-i Ĥalvetî:** Bu daġı Hâcî Bayramuñ ġulefâsından ve ol 'aşruñ şu'arâsından olmağla eş'arı şüfiyâne ve kelâmı şâfiyânedür. Bu iki matla' ol ġurşid-i ma'ârifüñdür.

Maṭla':

Dost olmaz nefse düşmen olmayan Mevlā-y-ile
'İzz-i dünyā cem' olur mı devlet-i 'uḳbā-y-ile

Dİger:

Gel ey 'arif gönül virme fenā dünyā-yı ğaddāra
Eger şehbāz-ı vaḫdetseñ çü kerkes ḳonma murdāra

II. MURAT DEVRİ ŞÂİRLERİ

(207a) **Hākī**: Ḳastamonıdandır. Āl-i İsfendiyārdan Emīr İsmā'īl mādiḫlerinden olup anlarıñ terbiyesiyle zürür'ı mezād-ı ğınāya vāşıl olmuşdur. Müdevven dīvānı ve ḫaylıce 'unvānı var iken devlet-i 'Oşmāniyye ol diyārlara istilā itmekle büleğā ve füşehā çoğalup ebyāt ve eş'arı mensūḫ gibi unutulmuşdur. Şan'at-ı tecnīside bu maṭla' anuñdur.

Maṭla':

Ey murād-ı mü'min ü tersā mu'īn-i merd ü zen
Ḳudretüñdür ṫaşı geh mercān u geh mermer düzen

(207a) **'Atāyī**: Vüzerādan Hācī 'İvaż Paşa oğlıdur. Babası fevt ol-
duḳda Sulṫān Murād sarāya alup ğılmān-ı ḫarcī zümresine ilḫāḳ murād
ider. Ammā ğulām-ı bī-hemtā içerü olınmaḳ töhmetinden ittiḳā idüp bir
tāze ğazel ile 'arz-ı ḫāl ider. Ol ğazel budur.

Nazm:

Ol cānı yā cihānı ḳabül it didüm dile
Cān terkin eylerin didi cān bir cihān iki

(207a) **Fahḫārī**: Gāḫ Āl-i 'Oşmānı ve gāḫ Āl-i Ḳaramānı medḫ ider
ve cāyizelerin alurlar imiş. İlähiyyāta müte'alliḳ meşneviyyātı vardır.

Min nazmih:

Meger bir ḫāne-i ma'mūr-ı 'āḳıl
(207b) Ḳılupdur cism-i insāna mümāşil

Müşābihdür dimāğa ğurfe-i dār
Daḫı dehlīzidür ḫulḳüm ey yār

(207b) **Seyyid Nesîmî**: Türkistândan zühür iden sādāt-ı şaḥīḥu'n-nesebden nesāyim-i 'ışk-ı İlāhî ile kesb-i şafā iden vālā-ḥasebdendir. İştīlāḥ-ı meşāyihdan ḳurb-ı ferāyiz ta'bīr olınan maḳām-ı berzaḥ ki 'āşık-ı maḥmūd idnā-yı vüçüd idüp 'ayn-ı ma'sūḳ olduğu maḳāmdur ki zāhir-i şer'a muḥālif görünür. Seyyid Nesîmî ol berzaḥa uğramış Ḥüseyn bin Maşūr-ı Ḥallāca hem-meşreb olmuş ifnā-yı vüçüdü zāhiren şer'an daḥı i'dām-ı vüçüdına sirāyet ider. 'Ulemā-i Ḥaleb ḳatline fetvā virüp derisin yüzerler. Mervîdür ki zamān-ı ḳatline müftî-i Ḥaleb iftā' buyurup bu mel'un-ı murdāruñ ḳatlı ehem ü vācibdür ḥattā bir ḳaṭre ḳanı ṭoḳunan maḥal ḡayrı necāsāt gibi degüldür deyü elini şallayarak giderken Seyyidüñ cereyān iden ḳanından müftinüñ sebbābe barmaḡına işābet ider. Ol arada ehlu-llāhdan bir şüfî bulunup dir ki kendü fetvānuz üzerine barmaḡınuza ḳaṭ' vācib oldı. Dir ki "Ben temşil vechi ile söyledüm nesne lāzım degüldür" dir. Seyyid Nesîmî ḳable teslîmî'r-rūḥ müftiyi ta'rifen işbu nazmı inşād eylemiş.

Beyt:

Zāhidüñ yek barmaḡın kesseñ döner Ḥaḳdan ḳaçar
Gör bu miskîn 'āşıkı ser-pā şoyarlar ağlamaz¹²

Monlā Laṭīfî ḳavlince ismi 'İmādü'd-dīn ve civār-ı Bağdādda Nesîm nām ḳaryeden olduğu-çün Nesîmî taḥalluş itmişdür. Menḳüldür ki Kemāl-i Ümmî ile ikisi Şeyḥ Şucā' tekyesine gelmişler. Baba Sulṭānuñ izni yoḡ-iken bir ḳoçın başup zebḥ iderler baba-yı mezbūr üzerlerine gelür. Cemāli celāle mübeddel olarak Nesîminüñ öñine bir ustura Kemālün ḥuzūrına bir kemend vaz' ider ve 'āḳıbetine işāret ider. 'Āḳıbet Nesîmî mezbūḥ ve Kemāl-i Ümmî maşlūb vāḳi' olmuşdur. El-ḳışşa ḥasb-i ḥāline Mevlāsı vāḳıfdur. "Naḥnu naḥkümü bi'z-zāhir"¹³ deyü 'ulemā ḳatlı eylemişlerdür. Seyyid-i mezbūruñ Türkî eş'arı mevfur 'Arabî ve Fārsî manzūmātı daḥı elsinede mezkürdür. İşbu Fārsî beyt müretteb dīvānındandır.

¹² "Gör bu gerçek 'āşıkı ser-pā şoyarlar ağrımaz" şeklinde divanda geçmektedir (AYAN 2002: 409/7).

¹³ Biz zahire göre hükmederiz.

Beyt:

Ṭālib-i tevḥīd-rā bāyed ḳadem bālā zeden
Ba'd ez-ān tevḥīd ü vaḥdet dem zeden vü-illā zeden¹⁴

Hāşılı ḥaḳḳında sükūt evlādur. İşbu şî'r daḥı Türki eş'arındandır.

Beyt:

Gel gel ki ḳapdı şevḳ-ı cemālūñ ḳarārımı
Fāş eyledi firāḳuñ ḥāl ü dil-i zārımı¹⁵

Ve lehu:

Düşürmiş 'anberīn zülfūñ ḥümāyūn gölgesin aya
Te'āla-llāh zihī sünbül Te'āla-llāh zihī sāye¹⁶

(207b) **Şāh Ḥandān:** Nesīmīnūñ birāderi perīşān-mūy küşāde-rūy 'āşık idi. Birāderi keşf-i esrār idicek işbu beyti irsāl eylemiş.

Nazm:

Gel bu sırrı kimseye fāş eyleme
Ḥvān-ı ḥāşşı 'āmmeye aş eyleme

Seyyid Nesīmī işbu cevābı göndermiş:

Deryā-yı muḥīt cūşa geldi
Kevn ile mekān ḥurūşa geldi

Sırr-ı ezel oldı āşikārā
'Āşık nicesi eylesün müdārā¹⁷

Yir gök arası Ḥaḳ oldı muḥḫaḳ
Söyler def ü çeng ü ney ene'l-Ḥaḳ¹⁸

(208a) **Kemāl:** Ḳaraman Darende ḳaşabasındandır. Kemāl-i Ümmī dimekle meşhūr ve menāḳıbı mezkūr ve keşf-i esrār itmekle Ḥaḳ

¹⁴ Tevhide talip olan kimseni yükseğe kadem/ayak basması gerekir. Ondan sonra tevhid ve vahdette İllā' konuşması/söz etmesi gerekir (AYAN 1992: 3).

¹⁵ Mısraın vezni bozuk. Beyit "Fāş eyledi firāḳ-ı ruḥuñ ḥāl ü dil-i zārımı" şeklinde divanda geçmektedir. bk. (AYAN 1992: 743/446-1.)

¹⁶ AYAN 1992: 665/ 385-1.

¹⁷ AYAN 1992: 153/ 1. Mes./1-2.

¹⁸ AYAN 1992: 153/ 1.Mes. /7.

yolında ber-dâr olmuşdur dirler. Ekşer-i ebyâtı fenâ-yı mümkinâta dâyir olup bu beyt dağı anuñdur;

Beyt:

Bu h̄vân içre niçe cân k̄ondı göçdi
Bu tahta niçe sulţân k̄ondı göçdi

(208a) **Hümâmî:** 'Aşrınıñ şu'arâsından Vezîr H̄alîl Paşa nâmına Sî ya'nî otuz nâme nâm risâleyi Türkîye terceme itmişdür. İşbu ebyât ol risâleden mektûba dâyir anuñdur;

Beyt:

Elâ ey serv-қadd ü râst-peyker
Mübârek-ţal'at u ferhunde-aḡter

Yañağı lâle-i bağ-ı leţâfet
'İzârı verd-i gülzâr-ı ţarâvet

(208a) **Şîrâzî:** Erbâb-ı ṡabî'atden bir sâde-kelâm ve şu'arâ-i Sulţân Murâddan olan müstâhem *Gülşen-i Râz* nâmında manzûm bir kitâbı ve şüfiyâne ḡiţâbı vardır. Bu şî'r anuñdur;

Şî'r:

'İzârında ḡaḡı mektûb-ı cândur
Maḡabbet-nâme-i âḡir-zamândur

(208a) **Şemsî:** Bu dağı muşâḡib-i şehriyârî ve ol 'aşruñ şî'r-şî'ârıdır. Bu şî'r anuñdur.

Şî'r:

İster iseñ 'ışka nişân derd-i 'aşıkuñ burhânıdır
Kâfir dimeñ 'aşıklara 'ışk anlaruñ îmânıdır

(208a) **Monlâ Ḥasan:** Bu dağı nedîm-i pâdişâh olanlardandır. Bu şî'r anuñdur.

Şî'r:

Bugün ey dil nigâra hem-demsin
Ḥamdüli-llâh ki şâd u ḡurremsin

(208a) **Şafî:** Üstād-ı naqqāş nedīm-i şehriyārī olan qallāşdur. ‘Ākıbet küfr söyledi deyü ħabs itdürdiler ve qatline himmet itdiler. Ħabsde iken Aĥmed Paşanuñ pederi qāđī’asker Veliyyüddīne manzūm ‘arz-ı ħāl irsāl idüp anlar ħalāşına sebep oldılar. Ba’demā çoqluq mu’ammer olmadı. İşbu ebyāt anuñdur.

Beyt:

Kār-ı baĥtum kim perişāndur bugün
Raĥmetüñle n’ola ger bulsa niżām
Bükdi serv-қaddümi belden belā
Tutdı māh-ı devletüm gamdan ğumām

(208a) **Za’îfi:** Gelibolıdandır. ‘Aşrınıñ ĥaylıce şā’iri imiş. Sultān Murāduñ ğazavātını nazm idüp bir kitāb itmışdür. Bu beyt anuñdur.

Beyt:

Ey bād-ı şabā luţf idüp ol ĥāna ĥaber vir
Bu ben qulınuñ ĥālını sultāna ĥaber vir

208a) **Nedīmî:** Bu daĥı Bektāşî-қiyāfet şā’ir-i bā-ĥalāvetdür. Bu beyt anuñdur.

Beyt:

Felegüñ yazdı çoq bürücında
Kim dönem ben daĥı bir ucında

(208a) **‘Ārif ‘Alî:** Vilāyet-i Rūmdan erbāb-ı tımārdan olup Melek Aĥmed-i Dānişmend fütüĥatın nazm etmişdür ve olar sebebiyle cevā’iz-i seniyye-i pādişāĥiye nā’îl ü te’ebbüden Tokāt dizdārlığın alup refāhiyet bulmuşdur. Bu beyitler ol kitābdandır.

Nazm:

Çü şubĥ irdi belürdi ğün şafaqdan
Bezedi yir yüzün altun varaqdan
Cihāna raĥmet āşārı saçıldı
Güneş toĝdı qara aqdan seçildi

El-қışşa şir-şinās olanlaruñ cümlesi taĥrîr olınur-ise kitāb el vermezdür. Pes birāz ilerücelerin zıkr ile iktifā idelüm.

Kırımlı Şairler: Zihni Efendi, Feyzi

(285a) Yanık kal'ası feth olunduğda sebep-i müstaķil oldu dirler. İşbu mabeyinde devlete 'arz-ı tahriir itdükçe Nevayi tarzında nazm-ı şafābahş ile tahriir ider-imiş ve divān-ı kitābetinde olan Zihni Efendi dağı 'aşrınıñ mümtāzlarındandır ve füzālā-i 'aşrdan muşannafiyetden Ke-fevi Haydar-zāde Mehmed Efendi ki Feyzi taħalluş ider. Bunun nedimi-dir ikisinüñ dağı lisānı şelāse de müretteb divānları şöhre-i āfāk kabüle qarīn idüğü bi'l-ittifāktur. Müşarunileyh Şumbur'da iken ricāl-ı devlet-i 'aliyyeden ba'zı nā-sezā kelimāt istimā' itdükde işbu ebyātı yazup gön-dermiş dirler.

Nazm:

Telh-kām bolsak 'aceb mi hālimizni siz körüñ
Burnumuzdan geldi billāh acı şuyı Şumburuñ

Hayli ni āhengdür kânün-ı devlet nağmesi
Egri ağıza kıılır bāri kıulağınu buruñ

İrtişā birle mevāli-i cem'-i dīnār eylemiş
Ellezine yekfirüne āyetini tingiz körüñ

Ġāzilerden bir kimesni dedi bu şi'ri revān
Ki cemāl söz söyler-ise anı Şumburdan süriñ

Şābit

(291a) İşbu feth-i mübīn ki Kaçanağda müyesser olmuşdur. Dillerde destān ve herkese vird-i zebān olup şu'ārāyı ve füşāhāyı tārih ve kaşāyid-i nazm ve inşād itdiler ve cümleden ziyāde maķbül ve 'ind-i cumhūr kabüle mevsül olan Şābit Efendinüñ tedvīn ve tertīb itdüğü *Selīm-nāme*¹⁹ dür ki nazm ile şeker-güftārını neşr itmişdür. El-yevm büleğā-i ricāl-ı devlet cerīde-i merķūmede derc olınan elfāz-ı leţāfet-i elhāz birle temettu' idüp mehāfil ü mecālis-i refi'ada şafālar kesb iderler. Ana mezkūr olan hālātı güyā kendülerin iktisāb iderler. Hāķ budur ki Mevlānā-yı müşarun ileyh Şābit Efendi bostān-ı isti'dāda nābit olan bir

¹⁹ KARACAN 1991.

şecere-i tayyibe olup âşâr-ı belâğât-şi'ârı eş'âr-ı kudemâyı ve sâ'ir şâ'irân-ı 'ulemâyı ferâmûş itdirmüşdür. Kendüsü 'an-aşlen (291b) Bosnevî olup kıdd ü kâmeti dırâz u şaķal ü kaş vü kirpigi bî-enbâz ü kıyâfet-nâme kavlince belâdet ü gabâvet kendüde şâbit idügi müberhen ve müşbet idi dirler ve şehr-i Kefede şâniye rütbesi-y-le kâzı vü hâkimü'ş-şeri' iken görenler böyle naķl iderler ve fi'n-nefsin-emr hemnişin olanlar dirler ki meclislerde çendân kelimât-ı laţîfeye iktidârı yoğidi ve ekser evķâtda sükûtı çoğ-idi ammâ nazm u inşâya teveccüh-i zihn iderek meydân-ı belâğata raķş-ı 'ibâret sürdükde cümleyi mât u mebhût ider-idi ve şu'arâ-yı Rûmuñ ser-âmedlerinden olan Bâķî Efendi ve mâzic-i şehd ü şekker olan Nâbî Efendi ve sâyir kadîm ü hadîş olan nazm u neşr aşhâbınuñ cevâhir ü zevâhir müeşşerlerin hâzıf u ihcâr müşâbesine tenzile degin mâsihû'l-küll rütbesine mübâderet itmişdür deyü fuhûl-i nâdiredân olanlar gerek devlet-i ebed-peymâ ve gerek düvel-i sâ'irede bulunan büleğâ tevâtüren naķl iderler. Bi-hasebi'l-münâsebe Şâbit Efendinuñ aĥvâli mesmû' ve mer'î olduğına göre iktâb olunmuşdur. 'Afv buyrula şadede gelelim çünki Hân-ı celîl inşâ-llâh 'azîmü'ş-şân işbu hizmet-i cümleye tevfiķ itdi.

III. Sonuç

Şairlerin hayat hikâyelerini oluştururken biyografik eserler, kronikler, arşiv belgeleri, vefayatnameler, münşeat mecmuaları gibi eserler değerlendirilmelidir. İncelemiş olduğumuz Umdetü'l-Ahbar isimli eser her ne kadar bir tarih kitabı olsa da ihtiva ettiği şair biyografileri bakımından dikkat çekmektedir. Abdulgaffar b. Hasan, Osmanlı şairler hakkında bilgi verirken Gelibolulu Âlî'nin etkisi altında kalmıştır. Ancak Kırım şairleri ve Sâbit hakkındaki verdiği bilgiler kendine özgüdür.

KAYNAKLAR

- ACLÛNÎ İsmail b. Muhammed (1352 /1933), *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'Amme's-Tehara Mine'l-Ehâdis 'Alâ Elsineti'n-Nâs, Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî*, Beyrut. 2 cilt.
- AKDOĞAN, Yaşar, Ahmedî *İskender-nâme*, ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75505/ahmedi---iskendername.html (18.05.2011)
- AKÛN, Faruk (2008), "Sâbit", *DİA*, XXXV, s. 349-350.
- ASIM, Necib (1343), *Kırımî El-hac Abdu'l-gaffâr- Ümteü't-Tevârih*, [Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nın İlavesi], İstanbul, Matbaa-i Amire.
- AYAN Hüseyin (2002), *Nesîmî-Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2 cilt.
- BABİNGER, Franz (1387/1967), *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, trc: Çoşkun ÜÇOK, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.
- BURSALI, Mehmed Tâhir (1990), *Osmanlılar Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri*, haz. Mehmet Sarı, Ankara, Kültür Bakanlığı.
- DERİN, Derya (2003), *Abdülgaffar Kırımî'nin, Umdet'ül Ahbar (Umdet'üt Tevârih)'ına Göre Kırım Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- ERÜNSAL, İsmail (2008), *The Archival Sources of Turkish Literary History*, Harvard Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- GELİBOLULU, 'Âlî b. Ahmed (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Haz. Mustafa İSEN, Ankara, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- KARACAN, Turgut (1991), *Sâbit-Zafernâme*, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- KARAMAN, Hayrettin vd. (2009), *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı.
- KIRIMLI, Abdullah oğlu Hasan (Haziran 1933), "Asseb-üs-seyyar ve ümdet-ül-ahbar'a dair", *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, Yıl 2, Sayı 18, s. 243-246.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad (2007), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (10.baskı), Ankara, Akçağ Yayınları,.

MÜTERCİM Âsım Efendi, (2000), *Burhân-ı Katı*, [hızl.: Mürsel ÖZTÜRK-Derya ÖRS], Ankara, Türk Dil Kurum Yayınları.

ÖZBOSTANCI, Kenan (1991), *Kemaloglı-Ferahname*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ana Bilim Dalı, Tez No:T01247.

ÖZKAN, Mustafa (1995), "Ferâhname", *DİA*, XII. s. 358-359.

PEKOLCAY, Necla (2005), *Süleyman Çelebi-Mevlid (Vesiletü'n-necât)*, İstanbul, Dergâh Yay.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1980), *Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn [İnceleme-Metin]*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi.